

UNIVERZALNA BAŠTINA – SEPOMAIA VIVA U GRADU SPLITU

BILJANA BOJIĆ □ Muzej grada Umaga, Umag

sl. 1. Antički ples na Peristilu, Sepomaia viva u gradu Splitu (9. – 12. svibnja 2007.), Organizator: Muzej grada Umaga

“Živi muzej” je sintagma, ili čak svojevrsna poslanica pod kojom Muzej grada Umaga radi od svog osnutka, tj. od 2000. godine. Drugim riječima, to znači da želimo muzej oživljene povijesti, muzej koji u posjetitelja potiče sva osjetila (vida, sluha, njuha, okusa). Želje su se ostvarile idejom¹ o pokretanju projekta turističke atrakcije, a zahvaljujući tom projektu, doživjeli smo i oživjeli vrijednosti i značenje jedne povijesne epohe. Stoga smo 2002. godine započeli akcijom Dani antičke Sepomaje, koja je s vremenom prerasla u međunarodni festival antike nazvan *Sepomaia viva*². Projekt je svake godine programski obogaćivan te se razvijao na temelju stručnih spoznaja o antici i interaktivnog sudjelovanja posjetitelja.

Sepomaia viva u užem je smislu zamišljena kao manifestacija koja ponajprije predstavlja antičku Sepomaju, niz arheoloških nalazišta *vila rustica*, smještenih sjeverno od Umaga. Arheologija je u procesu muzealizacije zahtjevna za predstavljanje jer se odbačeni ili zaboravljeni predmeti ili ideje, koji se više ne koriste u životu, moraju “oživjeti” i primjereno predstaviti javnosti. Upravo je zbog toga, kako je govorio naš najpoznatiji muzeolog Ivo Maroević, muzealizacija zanimljiv proces. U širem smislu, cilj *Sepomaie vive* od samog je početka bio na najpotpuniji način predstaviti svjedočanstva antičkog vremena, putem kojih široj javnosti približavamo kulturnu baštinu te je senzibiliziramo za njezino očuvanje i dalje suptilno populariziranje.

Predstaviti obilježja regije u kojoj je smještena kulturna baština izazov je svakog muzealca. Kakvim je granicama određena *Sepomaia viva*? Je li riječ o današnjim administrativnim granicama, o nekim povijesnim ili budućim granicama koje će se potpuno izbrisati? Gostovanje *Sepomaie vive* u Splitu na najbolji je način dalo odgovor na to. Bit je u ideji – muzealizacijom oživjeti prošlost, u njezinu širenju i uspostavljanju kontakta sa sličnom prošlosti drugog mjesta/lokaliteta/grada/muzeja dodirnuti vrijeme druge lokacije istom idejom – idejom brige za jedinstvenu i trajnu vrijednost baštine. U tome je sadržana univerzalnost ideje kojom se povijesne priče oživljuju na široko primjenjiv način.

Sepomaia viva je 2007. godine prvi put gostovala u Splitu, i to od 9. do 12. svibnja. “Sepomajci” su se s najzapanjnije točke Hrvatske, iz Muzeja grada Umaga, spustili u Split i predstavili Dioklecijanovu gradu. Predstavili

¹ Idejna začetnica i utemeljiteljica projekta je prva ravnateljica Muzeja grada Umaga Narcisa Bolšec Ferri.

² Organizacijski odbor: Narcisa Bolšec Ferri - utemeljiteljica SEPOMAIE VIVE, arheologinja; Biljana Bojić - prof. likovne kulture, restauratorica; Barbara Banovac - muzejska pedagoginja.

sl. 2. *Sepomaia viva* – triklinij

sl. 3. *Sepomaia viva* – Caupona apud Hilarem et Clovem – Oštarija kod Radovana i Vjeko, gastronomski antički okusi doživljeni su i dočarani u putujućoj muzejskoj oštariji, *Sepomaia viva* u gradu Splitu

sl. 4. *Sepomaia viva*, borba gladijatora na Peristilu

su živu prošlost, živi muzej. Svoja šestogodišnja iskustva u izvedbi festivala antike prezentirali su u samom središtu kasnoantičke tradicije – na Peristilu, ondje gdje je i car pozdravljao svoje podanike. Sugestivni kasnoantički urbani prostor, integriranost manifestacije s njim, dala je novu interpretaciju i vrijednost cijelom doživljaju. Oživljena je antička prošlost obaju gradova. Zanimljivost je da oba grada slave 1 700 godina dugu tradiciju – Split s Dioklecijanovom palačom, a Umag s novootkrivenom kasnoantičkom uljarom, također pronađenom u povijesnoj jezgri grada. Središnja gradska fešta tih gradova također se podudara: u Umagu se održava 6. svibnja, a u Splitu 7. svibnja, na Dan zaštitnika sv. Duje.

“Ave Splite grade”, pozdrav je kojim je utemeljiteljica *Sepomaie vive* otvorila trodnevni festival antike koji je bio organiziran kao svojevrsna izložba na otvorenome. Program je tekao u jutarnjim i večernjim satima i bio je podijeljen na više tematskih cjelina: eduka, muzejsko trgovište, radionice antičkih obrta, scenski prikaz iz antičkog života, antička hrana. U splitskom izdanju izostala je okosnica manifestacije – izložba s temom antike.

Početak je obilježio edukativni program za najmlađe u Bašti Šore (legendarnome mjestu mnogih splitskih generacija koje su se družile na plesnjacima i koncertima), gdje je bio podignut legionarski logor u čijim su šatorima noćili gladijatori i legionari iz Milana, članovi društva Istituto Ars Dimicandi. U muzejsko-pedagoškim radionicama djeca su dobila osnovne informacije o njihovu izgledu i naoružanju, vježbala su bacanje koplja i zajedno s Darijem Battagliom, trenerom i voditeljem milanske udruge, učila drvenim mačem napadati neprijateljev štit. Novousvojeno znanje utvrdili su crtanjem, bojenjem i izradom kolaža. Edukativni dio dao je odlične rezultate jer su djeca nakon jutarnje pouke

sl. 5. Radionica vježbanja bacanja koplja, *Sepomaia viva* u gradu Splitu (9. – 12. svibnja 2007.), Muzej grada Umaga

bolje mogla shvatiti demonstracije održavane tijekom večernjeg programa, a bio je i velik broj djece koja su dolazila opremljena drvenim mačevima. Htjela su se fotografirati ili čak boriti s našim gladijatorima, a neka su od njih imala i svoje gladijatorsko ime.

U suton je počeo večernji program. Šarenilo toga, tunika, stola, odjeće mladih djevojaka, matrona i muške odjeće zagospodarilo je Dioklecijanovom palačom. Odjeća je izrađena u Muzeju grada Umaga, a izradili su je kustosi i likovnjaci, koji su sami šivali i oslikavali tkanine. Svila za gospodara, a lan za roba, na glavi lovorov vijenac, jer svi zajedno slave. Zahvaljujući antičkom plesu i skladnim kretnjama mladih djevojaka iz skupine Gruppo Danze Antiche iz Villadose, pokraj Roviga u Italiji, tisućljetnim ulicama palače zavladao je antički duh. Plesalo se uz glazbu skupine Synaulia i Ludi Scenici iz Italije, koji rekonstruiraju antička glazbala i glazbu. Plesovi su u antičko vrijeme pratili kultove i obrede, svečanosti u kućama bogatih Rimljana i izvodili se u carskim odajama. Posvećeni Apolonu, Dionizu, žetveni ili zanosni orijentalni, plesovi su budili maštu prisutnih i stvarali dobar uvod za program koji je slijedio.

U našoj *officini musivarii* (radionici mozaičara) učilo se rezati, oblikovati i postavljati sitne kamene kockice na svježu žbukanu podlogu. Kod *aurifeksa* i *argentariusa* (zlatara i srebrnara) za svoju ste dragu mogli kupiti kopije antičkog nakita od srebra, zlata i dragog kamenja.

Duž antičke i današnje ulice Decumanus nanizali su se štandovi muzejskog trgovišta čiji su sudionici bili Muzej grada Kaštela, Arheološki muzej Zadar, Radionica Zvonimir – Solin, Arheološki muzej Istre i Muzej grada Umaga. Svaki je muzej predstavio svoje suvenire, izrađene replike izvornih muzejskih predmeta i literaturu s antičkom tematikom. Posjetitelji su mogli kupiti replike Agripine iz Pule, Artemide s Visa, staklene vrčeve iz Starigrada u podnožju Velebita, keramičke uljanice iz Sepomaje kod Umaga – otmjene suvenire za sjećanje na neponovljive antičke večeri.

Da bi interpretacija bila što vjernija, pomogli su detalji koji su evocirali duh antičkih vremena: kopije kuhinjskog posuđa, scenografija s antičkim motivima, edukativne table s tekstualnim i slikovnim opisima Sepomaje, cara Dioklecijana, spoznaje o tome kakva je odjeća bila u antici, što je mozaik i sl. Istražujući lokalitet Sepomaju, pronašli smo pompejansko crvenom bojom oslikane freske koje su ukrašavale zidove antičke vile rustike na rtu Tioli u današnjem Katoru. Stoga nam je crvena postala temeljna boja za dekoraciju scenografije i zaštitni znak projekta.

Gastronomski antički okusi doživljeni su i dočarani u Cauponi apud Hilarem et Clovem (Oštariji kod Radovana i Vjeke). S obzirom na dosadašnja iskustva, mogli bismo je nazvati putujućom muzejskom oštarijom: već je gostovala u Kopru³ i Vinkovcima⁴. Duž šest metara dugačkog stola nudila su se promulsus (predjela) i mensae primae (glavna jela). Na jelovniku Caupone mogli su se usto izabrati *epytirum*, *tyrotrichum*, *melones*, *moretum*, *libum*, s liste predjela, te *pullum numidicum*, *porcellum coriandratum* ili *porcellum iuscellatum*, s liste glavnih jela. Izdvojit ćemo *epytirum* – namaz od maslina, koji je postao zaštitni znak Muzeja grada Umaga, u znak novopronađene kasnoantičke uljare. U čast cara Dioklecijana kušali smo i njegovu omiljenu hranu kupus.⁵ Kuha se prema receptima antičkih autora:

³ Poletna noć - Kopar.

⁴ Cibalitanke noći - Vinkovci.

⁵ Legenda kaže: Da vam je moguće vidjeti u Saloni kupus, što sam ga svojom rukom zasadio, sigurno vam ne bi došlo na um, da to od mene tražite.

sl. 6. *Sepomaia viva* u Splitu – radionica mozaika

sl. 7. *Sepomaia viva* – muzejsko pedagoške radionice u logoru legionara i gladijatora

Apicija, Katona, pseudo-Virgilija... Okusi su iznenađujući; kako u antici nije bilo šećera, sva su jela pripravljena s medom, čak i meso. Pritom se koristilo obilje različitih začina; neki su nam i znani, ali nam nije bliska njihova upotreba u kuhinji, npr. ruta. Za piće se nudio *mulsum* (bijelo vino s medom) i *vinum rosaceum* (crno vino s laticama ruža).

Na kraju večeri postrojavanjem legionara na Peristilu započela je prezentacija legionarskih i gladijatorskih vještina. Zahvaljujući našem programu, gladijatori su prvi put gostovali u Splitu. Darius – Dario Battaglia kao *retarius* maestralno je baratao mrežom koristeći se njome kao obrambenim štitom. Njegova uvjerljivost tijekom splitskog nastupa navela je publiku na komentar: "Pa oni se to ozbiljno bore!" U izvornoj gladijatorskoj borbi publika je neposredno uključena. Tako je i splitska publika, tijesno nagurana oko aktera, uzvikivala, navijala, likovala. Nakon završetka borbe, valjalo je donijeti odluku: život ili smrt za pobjeđenoga gladijatora. I za kraj svakako valja napomenuti da su gladijatori i legionari sami izradili opremu i oružje koje nose i kojim se koriste, a teško je i po 20 kg.

Nakon jedinstvenog doživljaja koji su nam priredili legionari i gladijatori slijedilo je ugodno druženje u muzejskom trikliniju (tri ležaja). Moglo se blagovati ležeći i oslanjajući se na laktove kao Rimljani, hraneći se prstima, nožem ili žlicom, bez vilice.

Ovim je projektom prezentirana ne samo baština Umaga i Splita, već svih muzeja koji su sudjelovali u projektu. Predstavljene su razne tehnike, antičke majstorske vještine (od izrade nakita i mozaika do borilačkih vještina) kako iz Hrvatske, tako i iz susjedne Italije.

Gostovanjem *Sepomaie vive* u Splitu podsjetili smo na povijesne vrijednosti dvaju gradova te aktualizirali povijesne priče. Na taj smo način predstavili i povezali baštinu obaju gradova. Kroz oživljene povijesne priče, vještine i legende u originalnom je antičkom prostoru stvorena nova realnost. Grad je doživljen kao živi organizam.⁶

Primljeno: 15. prosinca 2007.

THE UNIVERSAL HERITAGE - SEPOMAIA VIVA IN THE CITY OF SPLIT

The Living Museum is the formulation, or perhaps it is a kind of mission, according to which Umag Municipal Museum has been working since its foundation in 2000. For it was then that the museum started its "Days of Ancient Sepomaja", which in time developed into the international festival of Antiquity known as *Sepomaia viva*.

The project has its contents enriched year by year, and it has developed on the basis of expert knowledge about the ancient world and interactive participation by visitors. *Sepomaia viva* in a narrow sense is conceived as an event that above all presents ancient Sepomaia, a number of *vila rustica* archaeological sites north of Umag. The guest appearance of *Sepomaia Viva* in Split gave the best answer to the issue of how to bring the past to life through museum treatment. For the interpretation to be the maximally possible faithful, details that evoke the spirit of ancient times have helped greatly - copies of kitchen vessels, staging with ancient motifs, educational notice boards with textual and pictorial descriptions of Sepomaia, Emperor Diocletian, knowledge of the kind of clothing that was worn in antiquity, the nature of mosaics and so on.

⁶ Maroević, I. (2005.) *Razine muzealizacije vezane uz kulturnu baštinu*, Informatica Museologica, MDC.